
John Cage –
Usměvavý Frankenstein?

Jaroslav Štastný

Abstract: The first part of a larger study on John Cage and his approach to composition. The various aspects of his work are discussed in separate chapters, concerning his position in musical world, his role as a symbol of avant-garde, his use of chance, and the impact of his ideas on contemporary dance and theatre. Also dealt with are his Oriental influences, the transformation of Nature in his work and also the problems of understanding his aesthetics and compositional aims caused by the contradictory nature of his activities.

Keywords: John Cage, avant-garde, chance operations, zen, contemporary dance, contemporary theatre, aesthetics

Tento text vznikl přepracováním starší studie, kterou si před lety objednal Slovenský divadelní ústav pro pokračování velkoryse koncipované, několikavazkové knihy Dějiny divadelní režie, na které začal pracovat Peter Scherhauser. Ambiciózní dílo bylo přerušeno jeho smrtí, zůstalo však rozvržení dalších svazků a řada poznámek, na jejichž základě byli osloveni další autoři s výzvou k dokončení. Mezi tvůrci, které chtěl Scherhauser do svých Dějin zařadit, byl i John Cage, který – byť byl hudebním skladatelem a divadelní režii se nikdy nevěnoval – do značné míry ovlivnil pojetí divadla, resp. tance a stal se inspirací pro řadu novátorů v tomto oboru.

Mezi poznámkami, které Peter Scherhauser zanechal pro svoje Dějiny divadelní režie, byl tedy i náčrtek kapitoly s názvem John Cage – Usměvavý Frankenstein. Bohužel Scherhauserovy poznámky jsou příliš kusé (převážně výpisky z materiálů, které měl ode mne a několik absurdních počítačových překladů) a neobsahují žádné vysvětlivé názvy. Je tedy možno se pouze dohadovat: nezdolný optimista Cage byl z určitého pohledu „monstrem“, neboť jeho koncepce hudby a umění vůbec jaksi pomíjela „lidské rozměry“ a hlavně hluboce zakořeněné návyky. Navíc se snad podobal doktoru Frankensteinovi tím, že vypustil do světa výtvořky a myšlenky, které u mnohých vyvolaly hrůzu a děs a každopádně se svému původci tak trochu vymkly z rukou ...

Na druhé straně Cage sám tento název objasňuje v druhé části svého textu Composition as Process nazvané Indeterminacy, když mluví o své skladbě Music of Changes:

Music of Changes je dílem více nelidským než lidským, protože ho zrodily náhodné operace. Samotný fakt, že zde působily tyto síly, které jsou při provedení podřízeny lidské kontrole, dává dílu – ačkoliv jde jen o zvuky – znepokojivé rysy Frankensteinova monstra. Tato situace je nicméně pro Západní hudbu charakteristická a její vrcholná díla jsou příklady nahánějícími hrůzu – rozdíl je v tom, že z hlediska mezilidské komunikace nastupuje na místo Frankensteinova monstra Diktátor.¹

Protože z vydání na Slovensku nakonec sešlo, rozhodl jsem se text poněkud přepracovat a publikovat sám. Přiměla mě k tomu nedávná spolupráce na překladu Cageovy knihy Silence, která nyní vychází zásluhou občanského sdružení TRANZIT (dalšími překladateli byli Matěj Kratochvíl a Radek Tejkal). Ta mne přivedla znovu ke studiu cageovských materiálů, z něhož pak vyrostlo přesvědčení, že Cageovy myšlenky se dosud nevyčerpaly, ale že dnes mají naopak větší naději na pochopení než dříve.

*Z piety k Peteru Scherhauferovi ponechávám jím navržený název, a i když jeho zá-
měrem si nemohu být jist, pokusil jsem se zde jeho význam naplnit.*

*Oproti původní verzi, která byla zaměřena především na problematiku cageovské-
ho pojetí divadla, se zde pokouším pomocí jednotlivých sond nasvětlit Cageovu tvorbu
z různých stran. Chronologické hledisko vysvětlující jeho skladatelský vývoj zde pomí-
jím, protože jsem tento přístup už víckrát použil jinde² a navíc dnes jsou tyto informace
běžně dostupné. Spíše se snažím poukázat na mnohvrstevnost, proměnlivost a urči-
tou rozpornost jeho tvorby i na problémy spojené s jejím přijímáním a chápáním.*

Případ Cage

John Cage (1912 Los Angeles – 1992 New York) představuje mezi skladateli tvůrčí typ poměrně neobvyklý a jeho tvorba přesahuje úzký rámec hudby. Ve své době patřil k nevlivnějším uměleckým osobnostem Ameriky a také k jejím nejoriginálnějším moz-
kům. Příznačné rovněž je, že pro svoje koncepční a estetické názory nacházel pocho-
pení daleko spíše u jiných uměleckých oborů než u hudebníků (jejichž respekt si získal
teprve pokročilým věkem – a to jen zčásti). Ačkoliv do hudebního světa vkročil pomě-
rně brzy (už přinejmenším od poloviny čtyřicátých let, kdy přesídlil do New Yorku, patřil
k nejznámějším avantgardním autorům), jeho hudební tvorba, tolik se vymykající dosa-
vadním konvencím, byla ze strany hudebního světa nazírána spíše jako kuriozita a jeho
hudební vystoupení obestírala příchůť skandálu. Z hudebníků jen málokdo si uvědomo-
val hudební kvalitu jeho skladeb, neboť zeď předsudků byla pro valnou většinu z nich
nepřekonatelná. Je ovšem dlužno přiznat, že Cageova hudba nevychází z ryze hudeb-
ního základu – zejména pokud za něj považujeme onen úzce omezený výsek evropské
tradice, v níž jednoznačně dominuje německá hudba a ostatní jsou připouštěny jen
zcela okrajově, pokud vůbec.³ Je také velmi obtížné Cageovu hudbu nějak zjednoduše-
ně popsat, neboť ta se během více než šedesátileté tvůrčí činnosti mnohokrát promě-
ňovala a je reprezentována několika poměrně odlišnými obdobími – pokud o ní chce-
me mluvit, je třeba vždy předem definovat, o „kterého Cage“ se jedná ... Kromě toho
ovšem najdeme u Johna Cage poměrně obsáhlé dílo literární a nezanedbatelné dílo
výtvarné.